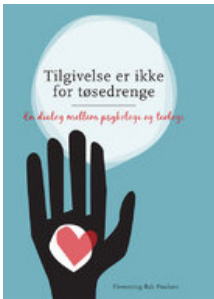

Flemming Bak Poulsen:

Tilgivelse er ikke for tøsedrenge.

En dialog mellom psykologi og teologi.

Logos Media, Forlagsgruppen Lohse. Frederica 2014.

”Tilgivelse er ikke for tøsedrenge” er tittelen på boken. ”Tilgivelse er ikke for pyser” ville vi vel sagt på norsk, og setningen stammer fra en kvinne som opplevde at datteren ble myrdet. Kvinnen bestemte seg for å tilgi drapsmannen. Det var en hard kamp

for hun nådde den avgjørelsen, og hun opplevde da at den første som fikk en livets gave av datterens død, faktisk var henne selv.

Det forteller Poulsen som er en dansk ungdomsprest, og som har omskrevet sin avhandling i praktisk teologi og utvidet den med eksempler til denne boken som vil være en dialog mellom psykologi og teologi. Som teolog spiller Poulsen på bortebane når han trekker psykologien inn i sin teologi, men mener altså at det er bedre å ”spille på udebane enn å sitte på bænken”. Det er mellommenneskelig tilgivelse som er i fokus, og da kommer psykologiens vurderinger inn.

I praktisk teologi kommer vi ikke utenom en slik tverrfaglig øvelse, og jeg synes at Poulsen kommer godt fra sitt forsøk. Men jeg er altså selv på ”udebane” her. Ofte har jeg ønsket meg psykologiens synspunkter på mange av våre teologiske drøftinger for å sikre at de er ”jordet”. Det får vi et godt stykke på vei her. Et bibelsk eksempel er Josef og brødrene hans som blir beskrevet på en meget forfriskende måte. Vi får høre at Josefs far hadde fire koner – med tilsvarende rivalisering, og det skapte ingen idyll for brødrene. Når Josef tilgir til slutt, er det med

en ”dømmende tilgivelse”, altså uten å bagatellisere skylden.

Boken innledes med to historier fra krigen, som understreker at det ”beste og det verste møtes i tilgivelsen”. Her ser vi hvor komplisert det er å snakke om tilgivelse av det utilgelige; det blir lett for billig. Samtidig er det ikke til å komme utenom for dem som skal leve sammen etterpå.

Poulsen understreker at det er en oppstandelsesdimensjon ved tilgivelsen, ”hvor man kommer til live i et nyt fællesskab. Det var det, der skete for kvinden.” Som teolog (og prest) må han trekke Gud og hans tilgivelse inn i drøftingene. Guds og menneskers tilgivelse henger sammen.

Poulsen siterer K.E. Løgstrup at det kun er overfor det utilgelige vi har bruk for tilgivelse. Det tilgelige tilgir sig selv. Derfor er tilgivelse noe annet og mere enn et terapeutisk anliggende. Det er også et under, slår forfatteren fast. Og det er vel her dialogen mellom psykologi og teologi må opphøre. For undere kan man ikke kalkulere med.

Disposisjonen er todelt: Del 1. Tilgivelse og skyld og Del 2. Tilgivelse og forsoning.

Tilgivelse er helt nødvendig siden menneskene ikke er isolerte øyer, men må leve sammen. Uten tilgivelse visner man som person, er Poulsens påstand som han begrunner utførlig i kapitlet om skyld. Her blir Paul Leer-Salvesens bøker om fangers forhold til soning flittig brukt. For dem skjer den egentlige soning i samvittigheten – for å kunne se seg selv i øynene og for å bevare en drapsmanns rest av verdighet. Her er mange eksempler som viser hvor vanskelig dette er – og hvor nødvendig.

Andre norske forfattere som benyttes, er Øivind Eide, Astri Hauge, Edvin Larsson, Ole Modalsli og Klara Myhre.

Et tema som vies mye oppmerksomhet, er for-

holdet mellom skyld og skam: "Vi må forstå skammen før vi kan forstå tilgivelsen." "En sterk opplevelse av skam kan gjøre det umulig å erkjenne sin skyld." Her blir psykoanalytikeren Heinz Kohut trukket inn til hjelp.

Men det er likevel ikke så enkelt å si hva tilgivelse er. Det er lettere å si hva tilgivelse ikke er: benådning, unnskyldning, glemsel, benektelse, aksept eller forsoning (som er hovedsak i Del 2). Forsoning forutsetter at det er noen å forsone seg med. Det er det ikke alltid (død eller benektelse av skyld).

Her blir Sør-Afrikas Sannhets- og Forsoningskommissjon trukket inn og beskrevet som en stor suksess, men òg med sine svakheter. Mange følte seg presset til tilgivelse, og Poulsen stiller dette spørsmål til seg selv og leseren: "Er det måske sådan, at nogle overgreb er utilgivelige psykologisk set, mens vi teologisk set ikke kan sette en grænse for tilgivelsen?"

Det er vanskelig å yte Poulsen rettferdighet i en kort bokomtale, for han får med så mange aspekter ved tilgivelsen, som vi ikke her kan komme inn på.

De to siste kapitler heter "Mellemmenneskelig tilgivelse af guddommelig art" og "Findes tilgivelsen? – en slags konklusjon". Her viser han hvor avgjørende det er for teologien å være i dialog med psykologien – og en lang rekke andre fag: "Hvis Gud er blevet menneske i Jesus, så må vi også kunne tale menneskelig om det guddommelige."

Det er vel et godt program for all teologi! Her har Poulsen lyktes i stor grad.

ARNE SAND

Merete Thomassen og Sylfest Lomheim:

Når dere ber. Om liturgisk språk og utforming av bønner til gudstjenesten.

Oslo: Verbum 2013.

For noen år siden var det en bekjent av meg som påsto å ha funnet årsaken til at klimaet hadde begynt å slå seg vrangt. Han hadde besøkt en høymesse og oppdaget til sin forbauselse at det ikke lenger ble bedt om "godt og tjenlig vær". Han lot seg lett over-

bevise om at klimaspørsmålet nok var mer komplisert enn som så, men jeg tenker at hans spøkefulle bemerkning var et eksempel på at ord og vendinger fra gudstjenestens bønnespråk kan bite seg fast i folks bevissthet. Nå ser det ut til at "godt og tjenlig vær" er på vei ut av både språk og sinn, og meteorologene har gått over til å omtale været som "pent", noe som vel må bety at klimaet definitivt er blitt innhentet av sekulariseringen. Jeg foretrekker at været er "godt" for noe og noen, slik at det kan tjene alt som lever. Mer presis teologi om været lar seg vel knapt uttrykke på fire bokstaver!

Teologen Merete Thomassen og filologen Sylfest Lomheim har gått sammen om en bok om bønnens språk – eller "bønsk" som det heter i Lomheims vellykkede "nyord". Det er en bok i rette tid, siden Den norske kirke har satt i gang et stort eksperiment. Det går ut på at deler av kirkens liturgiske språk skal kunne formuleres lokalt. Kan et slikt demokratisk prinsipp forenes med krav til språklig kvalitet? Det er et velment ønske at de tusen blomster skal blomstre, men hva om gudstjenesten blir et villnis på grunn av manglende språkrøkt? For ikke å si underlig teologi? De to tingene henger nemlig ofte sammen. Fra hvert sitt ståsted dokumenterer forfatterne hvor krevende det er å finne gode formuleringer til erstatning for formentlig "forældede" talemåter. For de fire ordene fra Gustav Jensens gamle kirkebønn fra slutten av 1800-tallet utmerker seg gjennom å forene knapphet og innholdsfylde på samme tid. Og den er et utmerket eksempel på grunnlov nummer én for

liturgisk språk: Vi blir ikke bønnhørt ved å bruke mange ord – eller i moderne utgave: "Less is more."

Lomheim benytter mer enn gjerne "less is more" som et kvalitetskrav til bønnespråket i gudstjenesten. I det formelle og ytre bør "bønsk" framstå som "ukunstla og tilsynelatande lett", sier han. Samtidig bør den språklige utforming- en "i djupna vera full av innhald og perspektiv på liv og æve". I klassisk retorisk terminologi har dette vært beskrevet ved hjelp av ordparet "knapphet" (*brevitas*) og "fylde" (*copia*). Som Lomheim antyder, lå dette stilidealet til grunn den gang Bibelen ble oversatt til en "folkelig" (*Vulgata*) latinsk språkdrakt, og i middelalderen var det et etablert retorisk ideal for liturgisk bønn, noe som vi ikke minst finner eksempler på i de klassiske kollektbønnene fra middelalderens messeliturgi.

Nøkternt og samtidig gnistrende godt skrevet viser Lomheim hvordan tydelige krav til språklig kvalitet er nødvendige dersom en ønsker å ta vare på den finstemte balansen mellom fylde og knapphet. Her er det mye å lære! Også Thomassen legger for dagen en skarp observasjonsevne når hun analyserer eksempler på det nye bønnespråket. Hun registrerer hvordan knappheten (*brevitas*) er satt under press. Hun utfyller filologen Lomheim når hun peker på hvordan noe av det bønnespråket som er i omløp, er resultat av en utilsiktet påvirkning fra samtidskulturen. Her viser det seg at det frigjørende nettopp ikke ligger i å følge tiden og det dagsaktuelle. Selvrealisering og markedsretorikk vinner altfor lett innpass. Her har Thomassen fått god hjelp av sosiologen Richard Sennett og hans kritikk av nykapitalismen, noe som hun utnytter til en skarpsindig ideologikritikk av tendenser innenfor samtidig bønnespråk. En god liturgisk språkrøkt trenger innsikt i hvilke verdier som hylles av samfunnet rundt oss. Og den behøver mot til å møte slike vurderinger med en evangelisk motkultur.

Nå vil Thomassen plassere spørsmålet om liturgisk språkrøkt i en langt større sammenheng. I spennet mellom "luthersk skyldbevissthet" og nymotens "sentimentalitet" vil hun forankre et slitesterkt bønnespråk i gleden over Jesu oppstandelse. Det er et godt mål å strekke

seg etter i praktisk-liturgisk arbeid. Men når forfatteren så slår fast at "den eneste følelsen som har fått rikelig plass i det lutherske bønnespråket, er skyldfølelsen", blir man i stuss, for å si det mildt. For en som har levd i og av norsk høymesseliturgi siden tidlig på 1960-tallet, fortøner utsagnet seg som en forenkling som bare er egnet til å bekrefte fordommer hos bokens lesere. Påfallende er også kritikken som rammer Gustav Jensen, Den norske kirkes fremste liturgiske teolog i moderne tid. Jensen skal angivelig ha tilgodesett "individualismen" ved å si at Jesus sonet våre synder! Dette skulle så gå på bekostning av "gjenopprettelse og nyskaping av livet, samfunnet og verden" som "hensikten med nattverden". Saken er snarere den at Jensen greide å holde minst to ting i hodet og på tungen på en gang. Han levde etter ordet om å "hente fram nytt og gammelt av sitt forråd", noe som er avgjørende for å unngå at "liturgi i tiden" blir "tidens liturgi" – med det resultat at det liturgiske språket oppkaster seg til herre over menneskers tro.

Thomassen er i det hele tatt svært opptatt av å stille det "kollektive" ved gudstjenesten opp mot det "individuelle". På dette punktet er imidlertid boken i strid med seg selv, noe som konkret viser seg i Lomheims – berettigede etter mitt syn – verdsetting av den såkalte "klokkebønnen", mot Thomassens svært reserverte oppfatning. Fortsatt å kjempe mot "individualisme" i gudstjenestens språklige uttrykk er ingen god strategi – og slett ikke dersom en ønsker å oppnå en større grad av "involvering".

Som bakgrunn for drøftingen av liturgisk språk trekker Thomassen opp et bredt liturghistorisk lerret. Som allerede antydnet kommer den lutherske gudstjenesten ikke særlig gunstig ut. Noe av det samme gjelder det som sies om middelalderen under overskriften "fremmedgjøring". I dag er vårt bilde av gudstjenesteliv i middelalderen – pace Helge Fæhn – langt mer nyansert. Framstillingen av liturghistorien fra vår egen tid baserer Thomassen på en kobling mellom den moderne liturgiske bevegelse, det Annet Vatikankonsil og frigjørings-teologi. Som fortelling om det 20. århundre blir dette for enkelt, og den liturgiske teologien får en politisk slagside med en tilsvarende

mangel på ekklesiologi.

Ett av de teologiske spørsmål Thomassen tar tak i, er forholdet mellom liturgi og dogme. Det naturlige utgangspunktet er maksimalt *lex orandi*, *lex credendi*, og Thomassen argumenterer for en svært åpen forståelse av dette prinsippet ("Liturgi er teologi") – ja, så vidåpen at hun selv må stille spørsmålet: "Hvem skal få velge hvilke erfaringer som skal synliggjøres?" Eller med andre ord: Hvem skal avgjøre hvilke erfaringer som skal komme til orde? Er det de lokale gudstjenestevalg? Er det prestene – eller teologene? Eller de praktisk-teologiske seminarene?

Dette dilemmaet sier meg blant annet at det etter tjuen år med liturgisk teologi nå er på tide med en tenkepause for å finne ut hva som opprinnelig lå i uttrykket "*lex orandi*, *lex credendi*", og i hvilken grad det lar seg anvende som et generelt "prinsipp". I den grad man beveger seg bort fra en tradisjonell dogmeforståelse, vil "*lex orandi*, *lex credendi*" fortone seg som et så abstrakt prinsipp at det er på tide å etterlyse bedre bakkekontakt med historien.

Thomassen vier et helt kapittel til spørsmålet om det inkluderende språket. I sentrum står spørsmålet om "kjønnsnøytrale" gudsmetaforer. Feministteologer av ulike avskygninger skal ha honnør for å ha satt et viktig spørsmål på den teologiske og liturgiske dagsordenen. Vi må stadig rense vår språkbruk for det den måtte inneholde av begrensning, billedtale og ufullkommenhet, slik at vi ikke forveksler den uut-sigelige og ufattelige Gud med våre menneskelige forestillinger om Ham. På den andre siden skulle denne innsikten nettopp hjelpe kirken til å holde stand mot "tidens liturgi". Det kommer vel neppe som noen bombe at denne anmelderen mener at tradisjonens mange røster er et godt botemiddel mot liturgisk reduksjonisme.

JAN SCHUMACHER

Tidsskriftet
Ung Teologi
nr. 1/15

Læring i kirken har alltid vært viktig. Samtidig har læring i kirken fått en fornyet oppmerksomhet de siste årene. Trosopplæringsreformen har siden 2003 stadig utviklet nye tiltak, kurs, aktiviteter og ikke minst en rekke nye stillinger som jobber med læring i kirken. På Menighetsfakultet har et eget forskningsprosjekt, LETRA (Learning and Knowledge Trajectories in Congregations), forsket på læring og kunnskapsprosesser på ulike områder i menigheter. Derfor er det gledelig å se at studentene på Menighetsfakultetet gir plass til dette temaet og selv bidrar med faglige artikler. Ung Teologi er nok kjent for mange, det er Menighetsfakultetets studentenes eget tidsskrift, og årets nummer er 48. årgang.

Denne utgaven av Ung Teologi har læring i kirken som hovedtema. Bidragsyterne er både studenter og ansatte som arbeider med denne tematikken. Reidun Rindal Opsal analyserer skole-kirke samarbeid rundt en påskevandring. Med en sosiokulturell tilnærming til læring analyserer Opsal påskevandringen ved bruk av aktivitetsteori. Dette bringer fram spennende perspektiver på religion i bruk mellom skole og kirke som to ulike aktivitetssystemer. Anne-Marthe Eilertsen setter fokus på en viktig, men utfordrende tematikk: Å formidle en sann Gud i møte med overgrepsutsatte barn. Eilertsen aktualiserer tematikken inn i ulike trosopplærings tiltak. Hun minner oss på alle barn og unge som kommer til vår kirke, som har erfart overgrep. All formidlere i kirken må også ha denne horisonten med når de skal snakke om Gud. André Nikolai Øvrebø har en artikkel om dåpens betydning for det kristne liv, og Silje Mathea Kleftås Nygård drøfter forkynnelse for konfirmanter og hvordan nærhetsetikken kan være til hjelp. Asbjørn Håkonseth drøfter barneteologi i møte med universitetsteologien. Håkonseth leverer en meget spennende artikkel, og han drøfter problemene med en faglig dybde. Ung Teologi viser med dette nummeret et faglig nivå på artiklene, samtidig som jeg opplever at de treffer mange aktuelle problemstillinger i vår kirke.

MORTEN HOLMQVIST

Johne Stødle,
Maria Bjørdal og
Nils Terje Andersen (red.)

157 BØNNER

249,-

Nå i 2. opplag

«Kjære Gud. Du vet hva jeg mener.»

Hva er bønn?
Hvordan ber jeg?
Må jeg folde hendene?
Hva skal jeg be om?
Hvordan være sammen med Gud?
157 bønner hjelper deg å finne frem.

Her finner du både eldgamle og nyskrevne bønner av blant annet Den hellige Birgitta, Mor Teresa, Augustin, Leonard Cohen, Maria Solheim, Rudi Myntevik, Sunniva Gylver og Per Eriksen.

Boken løfter også frem mange ulike måter å be på, og tar opp kjernesporsmål om bønn.

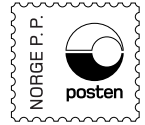
Denne boken er virkelig en skattekiste! Jeg gleder meg til å gi den bort til unge mennesker som jeg er glad i, og til å bruke den selv.

– **Idun Strøm Sefland,**
universitetslektor ved Det teologiske Menighetsfakultetet

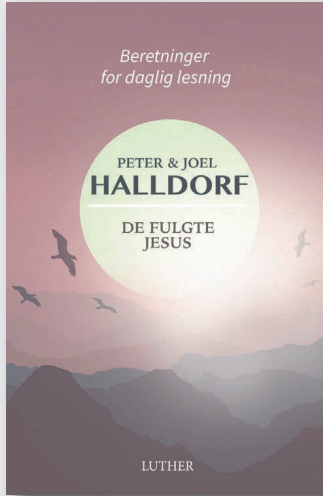
157 bønner gir språk til en tro som rommer hele livet. Dette er en bok jeg håper mange vil lese, be og leve ut!

– **Andreas Hegertun,** pastor i Filadelfiakirken i Oslo

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinselveien 25
0572 OSLO

luther

Peter Halldorf
DE SOM FULGTE JESUS
299,-

Nå i 2. opplag

Peter og Joel Halldorf har skrevet en bok om troens forbilder og vitner – én for hver dag i året. La deg inspirere av norske personligheter som Marie Monsen, Børre Knudsen, St.Sunniva, Edin Løvås, Annie Skau Berntsen, Ludvig Karlsen og Arnfinn Haram – i tillegg til internasjonale navn som William Wilberforce, Martin Luther King, C.S. Lewis og pave Johannes Paul II.

Peter Halldorf er en av de viktigste åndelige veiledere i Norden i dag. Hans fokus på kirkens enhet og hans trofaste bidrag til seriøs dialog gjør ham til en viktig brobygger og inspirator. Han leter i kirkens skatter og deler så gamle tekster blir levende og eksistensielle.

Per Arne Dahl, biskop i Tunsberg.

Kallet til hellighet gjelder alle kristne like fra kirkens begynnelse til dags dato. Til det trenger vi følgesvenner og veivisere. I denne boken møter vi noen fra den gang kirken var én, andre da den ble delt og frem til dagens konfesjonelle mangfold – også i Norge. Et sterkt økumenisk vitnesbyrd.

**Sr. Else-Britt Nilsen OP Dominikanersøster,
leder av Norges Kristne Råd.**

www.lutherforlag.no